

Poglavlje 6

Μάρκου Ἀντωνίνου αὐτοκράτορος Τῶν εἰς ἑαυτὸν βιβλίον Δ 48

O tekstu

Moderni tumači u djelu rimskoga cara Τὰ εἰς ἑαυτὸν (*Razgovori sa samim sobom*, 170.–180.) vide jedini sačuvan antički privatni spis namijenjen samoanalizi i samodisciplini. Po tome je djelo bez premca u antičkoj filozofskoj književnosti. Dvanaest njegovih knjiga donosi kratke osvрте na najrazličitije teme bez posebno sustavne organizacije.

Stalno samopreispitivanje bilo je za stoičku etiku, osobito onu carskoga doba, osnova svakoga moralnog usavršavanja (i Seneka i Epiktet preporučuju ispit savjesti na kraju dana). Djelo Marka Aurelija nadilazi tu konkretnu, dnevnu samoanalizu oblikujući opća, posvuda primjenjiva načela, nastojeći premostiti jaz između moralne refleksije i svakodnevnoga djelovanja, između filozofije i prakse. Istodobno, refleksija *Razgovora* nije samo racionalna, nego i emocionalna i ekspresivna; autor uvijek iznova pokušava prvenstveno *samoga sebe* uvjeriti u vrijednost filozofskih načela, osvijestiti vlastite slabosti, vježbati razumijevanje za tuđe nedostatke.

U ovdje odabranome odlomku četvrte knjige Marko Aurelije dotiče se dominantne teme svojega djela i, unekoliko, svojega doba: krhkosti i beznačajnosti života, trajne pripreme na smrt. Smrti su podložni i oni koje inače smatramo njeznim gospodarima – liječnici, proroci, filozofi, ratnici, vladari, pa i čitave organizacije – i ljudskomu biću ostaje samo da bude zahvalno na onome što mu je dano.

Odlomak je i primjer osobnosti stila, po kojemu se Marko Aurelije razlikuje od svakoga poznatog nam pisca carskoga doba. Jednostavne se i svakodnevne rečenice smjenjuju s onim složenijima i retorički razrađenijima, a dojam jednostavnoga, utilitarnog stila (ἀφέλεια) postignut je pomnim radom na tekstu.

Pročitajte naglas grčki tekst.

M. Aur. Ad se ipsum 4.48

Ἐννοεῖν συνεχῶς πόσοι μὲν ἰατροὶ ἀποτεθνήκασι, πολλάκις τὰς ὀφρῦς ὑπὲρ τῶν ἀρρώστων συσπᾶσαντες· πόσοι δὲ μαθηματικοί, ἄλλων θανάτους ὡς τι μέγα προειπόντες· πόσοι δὲ φιλόσοφοι, περὶ θανάτου ἢ ἀθανασίας μυρία διατεινάμενοι· πόσοι δὲ ἀριστεῖς, πολλοὺς ἀποκτείναντες· πόσοι δὲ τύραννοι, ἐξουσία ψυχῶν μετὰ δεινοῦ φρυάγματος ὡς ἀθάνατοι κεχρημένοι· πόσοι δὲ πόλεις ὅλαι, ἴν' οὕτως εἶπω, τεθνήκασιν, Ἑλίκη καὶ Πομπήιοι καὶ Ἡρκλᾶνον καὶ ἄλλαι ἀναρίθμητοι. ἔπιθι δὲ καὶ ὄσους οἶδας, ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ· ὁ μὲν τοῦτον κηδεύσας εἶτα ἐξετάθη, ὁ δὲ ἐκεῖνον, πάντα δὲ ἐν βραχεῖ. τὸ γὰρ ὅλον, κατιδεῖν αἰεὶ τὰ ἀνθρώπινα ὡς ἐφήμερα καὶ εὐτελεῖ καὶ ἐχθρὸς μὲν μυξάριον, αὖριον δὲ τάριχος ἢ τέφρα. τὸ ἀκαριαῖον οὖν τοῦτο τοῦ χρόνου κατὰ φύσιν διελθεῖν καὶ ἴλεων καταλῦσαι, ὡς ἂν εἰ ἐλαία πέπειρος γενομένη ἔπιπτεν, εὐφημοῦσα τὴν ἐνεγκοῦσαν καὶ χάριν εἰδυῖα τῷ φύσαντι δένδρῳ.

Analiza i komentar

Ἐννοεῖν συνεχῶς

πόσοι μὲν ἰατροὶ ἀποτεθνήκασι,

πολλάκις τὰς ὀφρῦς
 ὑπὲρ τῶν ἀρρώστων
 συσπάσαντες·
 πόσοι δὲ μαθηματικοί,
 ἄλλων θανάτους
 ὥς τι μέγα
 προειπόντες·
 πόσοι δὲ φιλόσοφοι,
 περὶ θανάτου ἢ ἀθανασίας
 μυρία διατεινόμενοι·
 πόσοι δὲ ἀριστεῖς,
 πολλοὺς ἀποκτείναντες·
 πόσοι δὲ τύραννοι,
 ἐξουσίᾳ ψυχῶν
 μετὰ δεινοῦ φρυάγματος
 ὡς ἀθάνατοι
 κεχρημένοι·
 πόσοι δὲ πόλεις ὄλαι,
 ἴν' οὕτως εἶπω,
 τεθνήκασιν,
 Ἐλίκη καὶ Πομπήτιοι καὶ Ἡρκλᾶνον καὶ ἄλλαι ἀναρί-
 θμητοι.

Ἐννοεῖν § 231; § 243; infinitiv ima vrijednost zapovijedi, Smyth 2013
 πόσοι μὲν... πόσοι δὲ... πόσοι δὲ... πόσοι δὲ... πόσοι δὲ... πόσοι δὲ... koordi-
 nacija rečeničnih članova s pomoću čestica μὲν... δέ...

ὥς τι μέγα „kao nešto važno”

ἀποτεθνήκασιν § 272; § 324.8

συσπάσαντες § 267

μαθηματικοί μαθηματικός u značenju LSJ II.2.b

προειπόντες § 254; složenica glagola λέγω § 327.7

μυρία μυρίος (pazi na naglasak!) u množini srednjega roda upotrijebljeno kao prilog, LSJ s. v. A.4

διαπεινάμενοι § 267; § 270

ἀποκτείναντες § 267; § 270

κεχρημένοι χράομαί τινι, ovdje otvara mjesto objektu u dativu

ἴν'... εἶπω § 254; § 327.7; ἴνα otvara mjesto zavisnoj namjernoj rečenici, ovdje s konjunktivom (zbog oblika predikata u glavnoj rečenici), § 470

τεθνήκασιν § 272; § 324.8

Ἑλίκη grad u Ahaji, na sjevernome Peloponezu; u zimi 373. pr. Kr. najvjerojatnije ga je potopio cunami nakon potresa. Ruševine grada posjetili su (i o tome pisali) Strabon, Pauzanija, Diodor Sicilski, Elijan i Ovidije. Ruševine su ponovno otkrivene tek 2001.

Πομπήιοι καὶ Ἑρκυλᾶνον Pompeji i Herkulanej, dva od triju antičkih gradova zatrpanih vulkanskim pepelom u provali Vezuva 79. po Kr. (tom je prigodom poginuo Plinije Stariji, a Plinije Mlađi zbivanja je opisao u pismima Tacitu)

ἐπιθι δὲ καὶ

ὄσους οἶδας,

ἄλλον ἐπ' ἄλλω·

ὁ μὲν τοῦτον κηδεύσας

εἶτα ἐξετάθη,

ὁ δὲ ἐκεῖνον,

πάντα δὲ ἐν βραχεῖ.

ἐπιθι složenica glagola εἶμι, § 314.1; LSJ / Logeion ἐπειμι B.III.2

δὲ čestica označava nadovezivanje na prethodnu rečenicu

οἶδας § 317.4, alternativni (i rjeđi) oblik za antičko οἶσθα

ἄλλον ἐπ' ἄλλω usp. Diccionario Griego-Español (DGE, dostupan u okviru zbirke Logeion), ἄλλος III.2

ὁ μὲν... ὁ δὲ... koordinacija: „ovaj... a onaj...”

κηδεύσας § 267

ἐξετάθη § 296; § 238; složenica glagola τείνω s. 118; ἐκτείνω ovdje u značenju „položiti na odar”, DGE s. v. II.1

ἐκεῖνον sc. κηδεύσας

ἐν βραχεῖ za frazu kao priložnu oznaku vremena v. βραχύς u DGE

τὸ γὰρ ὅλον,
κατιδεῖν αἰεὶ
τὰ ἀνθρώπινα
ὥς ἐφήμερα
καὶ εὐτελεῖ
καὶ ἐχθρὸς μὲν μυχάριον,
αὔριον δὲ τάριχος ἢ τέφρα.

τὸ γὰρ ὅλον poimeničeni srednji rod pridjeva ὅλος, LSJ s. v. A.4 „općenito”, „ukratko”, jednako kao i τὸ μὲν ὅλον, τὸ δ' ὅλον
κατιδεῖν § 254; složenica ὁράω § 327.3; infinitiv izriče zapovijed, kao gore
ἐχθρὸς μὲν... αὔριον δὲ... koordinacija rečeničnih članova s pomoću čestica
μὲν... δέ...

τὸ ἀκαριαῖον οὖν
τοῦτο τοῦ χρόνου
κατὰ φύσιν
διελθεῖν
καὶ ἴλεων καταλῦσαι,
ὥς ἂν εἰ
ἐλαία πέπειρος γενομένη ἔπιπτεν,
εὐφημοῦσα τὴν ἐνεγκοῦσαν
καὶ χάριν εἰδυῖα
τῷ φύσαντι δένδρω.

τοῦτο τοῦ χρόνου dijelni genitiv, § 395

κατὰ φύσιν „u skladu s naravi” važno je stoičko načelo; ono što nije u našoj
moći (npr. zdravlje, siromaštvo) vrijednosno je indiferentno (ἀδιάφορα),
ali indiferentne stvari koje su κατὰ φύσιν su προηγμένα, „poželjne”:
zdravlje, čast, užitak itd. korisni su kao sredstvo za napredovanje pre-
ma moralnosti. Začetnik stoičke škole, Zenon iz Kitija (oko 334. – oko
262. pr. Kr.), napisao je djelo Περὶ τοῦ κατὰ φύσιν βίου (*O životu u
skladu s naravi*); suprotnost su τὰ παρὰ φύσιν

διελθεῖν § 254; složenica **ἔρχομαι** § 327.2

καταλῦσαι § 267; složenica **λύω**, s. 108; doslovno „ispregnuti konje (nakon puta)”, preneseno „otići, napustiti život”

ὡς ἂν εἰ „baš kao da...” kombinacija veznika i čestica otvara mjesto zavisnoj rečenici koja je kombinacija poredbe i pogodbe; predikat je u indikativu imperfekta (kao ovdje), aorista, ili u optativu; u gramatikama je opisano kao (češće) **ὡςπερ ἂν εἰ** (**ὡςπερανεῖ**); § 479.3e, Smyth 4.53.139.149 2478-2480

ἔπιπτεν § 231

πέπειρος γενομένη § 254; § 325.11; kopulativni glagol otvara mjesto predikatnoj dopuni, koja je ovdje pridjev

εὐφημοῦσα § 231

τὴν ἐνεγκοῦσαν § 254; § 327.5; ovdje je vjerojatno ispuštena riječ **γῆν** „zemlju”; **ἐλαία**, plod masline, slavi zemlju koja ga je iznijela i zahvalan je stablu na kojemu je izrastao; stablo se spominje u nastavku

εἰδυῖα § 317.4; **χάριν εἰδέναι τινί** „osjećati zahvalnost prema kome”, LSJ s. v. **χάρις** II.2

φύσαντι § 267